

Криштанович Світлана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-2147-9028>

Куртяк Богдан Тарасович, магістр кафедри педагогіки та психології Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського Львів, Україна, <https://orcid.org/0009-0009-3291-5030>

ПСИХОЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ В КОМАНДНІЙ ГРІ ФУТБОЛУ: ЦІННІСНО-РОЛЬОВИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті досліджено ціннісно-рольовий аспект психологічної взаємодії в командній грі футболу як фундаментальну складову ефективної співпраці та командної динаміки. Основну увагу приділено тому, як індивідуальні цінності гравців формують їх рольові позиції (лівий захисник, мотиватор, лідер тощо), і як їх узгодженість із клубною філософією впливає на згуртованість, мотивацію та комунікацію команди. У статті розглядаються методи формування ціннісно-рольової карти, включаючи анкетування (за моделлю Шварца), соціометричні тести та експертний аналіз відео з мікровзаємодіями. Акцент зроблено на динамічній корекції ролей під час сезону через командні сесії, відеоаналіз і групову рефлексію. Метою дослідження є встановлення зв'язку між ціннісно-рольовою узгодженістю в команді і ключовими показниками психологічної взаємодії: згуртованістю, адаптацією новачків, запобігання конфліктам, мотивацією та ефективністю впливу лідерів під час матчів і тренувань. Методи дослідження включають аналітичний, системний, порівняльний, структурно-функціональний, соціологічний та контент-аналіз. Виявлено, що високий рівень узгодженості цінностей і ролей знижує когнітивний дисонанс, підвищує ефективність комунікації під час стресу, сприяє відновленню після складних матчів та формує психологічну стійкість команди. Роль капітана та неформальних лідерів розглянута як ключовий транслятор спільних цінностей. Висновки свідчать, що ціннісно-рольовий підхід значною мірою визначає якість командної взаємодії, що є важливою передумовою спортивного успіху та соціального виховання як на рівні клубу, так і суспільства загалом.*

***Ключові слова:** ціннісно-рольовий підхід, командна гра, психологічна взаємодія, групово динаміка, спортивна психологія, соціокультурні цінності, мотивація, згуртованість.*

Kryshchanovych Svitlana Volodymyrivna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-2147-9028>

PSYCHOLOGICAL INTERACTION IN TEAM FOOTBALL: VALUE- ROLE ASPECT

***Abstract.** The article explores the value-role aspect of psychological interaction in a team game of football as a fundamental component of effective cooperation and team dynamics. The main attention is paid to how the individual values of players shape their role positions (left defender, motivator, leader, etc.), and how their consistency with the club philosophy affects team cohesion, motivation and communication. The article discusses methods for forming a value-role map, including questionnaires (according to the Schwartz model), sociometric tests, and expert analysis of videos with microinteractions. The emphasis is on dynamic role correction during the season through team sessions, video analysis, and group reflection. The aim of the study is to establish a connection between value-role consistency in the team and key indicators of psychological interaction: cohesion, adaptation of newcomers, conflict prevention, motivation and effectiveness of leaders' influence during matches and training. The research methods include analytical, systemic, comparative, structural-functional, sociological and content analysis. It was found that a high level of value and role congruence reduces cognitive dissonance, increases communication efficiency during stress, promotes recovery after difficult matches and builds psychological resilience of the team. The role of the captain and informal leaders is considered as a key translator of shared values. The findings indicate that the value-role approach largely determines the quality of team interaction, which is an important prerequisite for sports success and social education both at the club level and in society as a whole.*

***Keywords:** value-role approach, team play, psychological interaction, group dynamics, sport psychology, sociocultural values, motivation, cohesion.*

***Постановка проблеми.** У контексті сучасного професійного футболу, де рівень конкуренції зростає, а роль психологічної згуртованості – критично важлива, ціннісно-рольовий підхід стає інноваційним інструментом управління командною динамікою. Невідповідність особистісних цінностей і рольових функцій може спричиняти внутрішні конфлікти, знижувати моральний клімат і продуктивність. Водночас узгодженість значень і ролей полегшує адаптацію новачків, підсилює мотивацію, сприяє швидшій реакції у кризових ситуаціях. Ця тема є актуальною для тренерів, спортивних психологів, менеджменту клубів та науковців, які шукають комплексні рішення для підвищення ефективності командної роботи й розвитку соціокультурного потенціалу футболу.*

***Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Автори звертаються до фундаментальних праць із теорії футбольної підготовки, менеджменту та психології спорту: Франков А. В. (2009) – загальний теоретичний контекст футболу; Шавала О. М. (2019), Шинкарук О. А. (2013), Сидоренко В. К. (2018) – методика технічної та тренувальної підготовки; Сичов Б. В. (2002), Васьков Ю. В. (2003), Вознюк Т. В. (2016) – стандарти оцінювання та методичні*

підходи в підготовці; Лещенко Р. О. (2020), Коробейніков Г. та ін. (2013) – інноваційні та психофізіологічні критерії; Саутов, Р. Т. (2024) – інтегровані методики тренування для розвитку технічних і тактичних навичок футболістів на етапі попередньої базової підготовки; Криштанович С. В. (2017) – компетентнісний та менеджерський аспекти в спорті.

Дані праці створюють стійку компетентнісну методологічну основу у сфері техніко-тактичної та тренувальної підготовки футболістів. Водночас, вони не охоплюють соціально-психологічний контекст – цінності і рольову узгодженість, що є основою нашого дослідження. Саме ця інтеграція компетентностей із цінностями і ролями, побудова ціннісно-рольових алгоритмів та оцінка їхнього впливу на психологічний клімат команди є пріоритетними у нашому дослідженні, які потребують наукового вивчення.

Наше дослідження будується на фундаменті цих праць, зокрема, доповнюючи їх соціально-психологічним контекстом, а саме: цінності – ролі – командна когезія.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є встановлення зв'язку між ціннісно-рольовою узгодженістю в команді і ключовими показниками психологічної взаємодії, зокрема згуртованістю, адаптацією новачків, запобігання конфліктам, мотивацією та ефективністю впливу лідерів під час матчів і тренувань.

Методи дослідження. У дослідженні були використанні аналітичний метод – опрацьовано літературу, нормативні матеріали, аналізовано психологічні моделі Шварца та теорії соціальної взаємодії у спортивному середовищі. Системний підхід – забезпечив комплексний погляд на команду як соціальну систему з взаємодіючими ролями і ціннісними компонентами. Компаративний (порівняльний) метод – дозволив порівняти моделі групової взаємодії в різних командних середовищах. Структурно-функціональний аналіз – виявив ієрархію ролей у команді: офіційні (капітан, тренер) і неформальні (мотиватори, емоційні стабілізатори). Соціологічний оглядовий метод – анкетування, соціометрія, спостереження командної динаміки. Контент-аналіз – аналіз відео з тренувань і матчів для фіксації мікровзаємодій і відповідності ціннісних моделей поведінці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному спорті, зокрема у футболі як колективному виді діяльності, особливу увагу приділяють не лише фізичній, технічній чи тактичній підготовці гравців, а й соціально-психологічним аспектам їхньої взаємодії. У цьому контексті вагоме значення набуває ціннісно-рольовий підхід, який дозволяє більш глибоко осмислити процеси командоутворення, комунікації, відповідальності та лідерства у спортивному колективі. Суть цього підходу полягає у виявленні й усвідомленні кожним учасником команди своєї ролі, що тісно пов'язана із системою особистісних і колективних цінностей. Таким чином, команда постає не просто як група людей, об'єднаних спільною метою, а як складна соціальна система з внутрішньо інтегрованими ціннісними орієнтирами.

Ціннісно-рольовий підхід у футболі базується на припущенні, що кожен гравець виконує певну роль, яка не є лише функціональною (наприклад, захисник, нападник, воротар), а й соціально-психологічною. Це може бути роль лідера, мотиватора, посередника в конфліктах або навіть генератора позитивного

настрою в команді. Подібні ролі формуються на основі індивідуального ціннісного ядра гравця, його соціального досвіду, рівня емоційного інтелекту та здатності до співпраці. Таким чином, футболіст не просто виконує завдання тренера, а є активним суб'єктом командного процесу, який приймає на себе відповідальність за загальний результат. Слід наголосити, що роль кожного гравця формується не в ізоляції, а в контексті групової динаміки [1–3]. Успішне функціонування команди потребує не лише технічної злагодженості, а й психологічної гармонії між її учасниками. Саме тому важливо, щоб цінності гравців були не лише індивідуальними, а й поділялися більшістю команди. Наприклад, якщо головними цінностями є довіра, взаємопідтримка, повага та прагнення до спільного успіху – команда має більше шансів на ефективну взаємодію. У протилежному випадку, коли в основі мотивації лежить лише особистий успіх або конкуренція, колектив часто стикається з внутрішніми конфліктами (рис.1.3).

Рис.1.3. Можливості для командної гри через ціннісно-рольовий підхід
Сформовано автором за даними джерел: [7–9]

Футбол розглядається не лише як змагальна діяльність, а як багаторівнева соціокультурна система, у якій переплітаються індивідуальні цінності гравців та рольові вимоги, задані структурою команди й філософією тренера. Ціннісно-рольовий підхід дозволяє описати, як особисті переконання, етичні орієнтири та мотиваційні установки спортсменів інтегруються у колективну модель поведінки на полі [4–6].

Відмінність цього підходу від суто тактичного аналізу полягає в акценті на внутрішніх смислах: тактична схема набуває життєздатності лише тоді, коли вона резонує з ціннісним ядром команди та ролями, які футболісти приймають без внутрішнього опору. У застосуванні до футболу «цінність» означає усвідомлену пріоритетність певних принципів: чесної гри, командної солідарності, творчої свободи чи, навпаки, жорсткої дисципліни. «Роль» – це сукупність поведінкових очікувань, прив'язаних до позиції та функції гравця: лідер-організатор, захисник-деструктор, креативний плеймейкер, фланговий універсал тощо. Підхід передбачає, що ефективність комбінації «цінність – роль» визначається ступенем їхньої відповідності: якщо футболіст зі світоглядним пріоритетом «креативність» опиняється в ролі, що вимагає суто руйнівних дій, утворюється когнітивний дисонанс і знижується якість виконання [7–9].

На установчій сесії тренер декларує базові командні цінності та прописує функціональні обов'язки кожного. Далі відбувається процес коригування: футболісти наводять приклади зі свого досвіду, тестують граничні ситуації, узгоджують терміни та сигнали. У цей момент і формується первинне вирівнювання цінностей і ролей. Протягом сезону воно періодично перевіряється й оновлюється через командні зустрічі, відео-аналіз і групову рефлексію. У футболі ролі не є жорстко фіксованими: центральний півзахисник може переходити на позицію латералю у фазі високого пресингу, а оборонець — ставати першим пасувальником при контратаці. Ціннісна база забезпечує гнучкість: якщо основною командною цінністю є «взаємопідтримка», футболісти охоче змінюють позиції, бо сприймають це як прояв лояльності. Якщо ж домінує «жорстка ієрархія», ротації можливі лише за чітких вказівок тренера. Капітан є носієм і ретранслятором колективних цінностей у стресових епізодах: втрата м'яча, пропущений гол, конфлікт із суддею [10-11].

Роль лідера конгруентна, якщо цінності капітана (впевненість, відповідальність, емоційний контроль) збігаються з очікуваннями партнерів. У протилежному разі команда втрачає психологічну рівновагу, оскільки лідер демонструє суперечливі сигнали (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Місце ціннісно-рольового підходу в системі формування командної гри у футболі

Тактична резонансність цінностей і ролей	
Ціннісно-рольовий підхід дозволяє передбачити, які гравці комфортно почувуються у вибраній формації, а кому знадобиться адаптаційний період або зміна позиції	Практично це означає скорочення часу на тактичні перебудови: коли цінності гравця ідентичні запитаному стилю, автоматизми формуються швидше, рішення приймаються інтуїтивно, а помилки зменшуються

Психологічна стійкість під тиском	
Стресові епізоди матчу випробовують відповідність внутрішніх переконань і рольових вимог. Футболіст, чия особиста цінність – «витримка» – співзвучна ролі «центрбек-організатор», краще управляє емоціями після пропущеного гола, ніж технічно рівний партнер, чия ціннісна домінанта – «творча свобода»	Ціннісно-рольовий аналіз дозволяє тренеру прогнозувати, хто з гравців буде «якорем» команди в кризовий момент, а кого варто замінити, щоб уникнути емоційного зриву
Соціальний капітал і бренд клубу	
У професійному футболі репутація клубу формується не лише трофеями, а й ціннісним меседжем: «Ліверпуль» асоціюється із «ніколи не йди один», «Барселона» — з атакувальним романтизмом. Коли ігрові ролі спортсменів підсилюють цей бренд, клуб отримує лояльність уболівальників і комерційних партнерів	Ціннісно-рольовий підхід допомагає менеджерам переводити абстрактний бренд у конкретні поведінкові стандарти: нападник не просто забиває, а втілює філософію «мужність у нападі», а півзахисник відображає цінність «розумний контроль». Це створює цілісний наратив, який комунікується через медіа та маркетинг

Сформовано автором за даними джерел: [12-14]

Тренерський штаб може використовувати анкетування за моделлю Шварца, соціометричні тести на визначення неформальних ролей, експертний розбір відео з фіксацією мікроваємодій. На перетині цих даних вибудовується «ціннісно-рольова карта» команди, де позначено сильні синергетичні зв'язки та потенційні конфліктні зони (наприклад, двоє креативних плеймейкерів із високим прагненням автономії борються за одну й ту саму роль диригента атаки). Скаутинг, орієнтований лише на фізичні та технічні параметри, іноді помиляється: перехід «зірки» в інший клуб може виявитися провальним, якщо ціннісна система гравця дисонує з рольовими очікуваннями тренера [15; 16]. Попередній ціннісний скринінг дозволяє зменшити ризики й підбирати футболістів, які органічно вливаються в існуючий командний кодекс. Дослідження спортивної психології доводять, що узгодженість цінностей і ролей знижує рівень тривожності, оптимізує гормональний фон і, відповідно, зменшує ризик стресових травм. Команди, у яких високий рівень рольової ясності, демонструють кращі показники відновлення після інтенсивних матчів, бо психоемоційне навантаження розподіляється рівномірно (рис.1.4).

У підсумку, вважаємо, що саме ціннісно-рольовий аспект у командній грі з футболу є одним з найважливіших чинників, що визначає не лише ефективність взаємодії гравців, але й соціальне, моральне та виховне значення гри в цілому. Футбол як командний вид спорту передбачає не тільки фізичне виконання функцій на полі, але й дотримання певної системи цінностей, у якій кожен гравець має свою роль, відповідальність і моральні орієнтири. Цей аспект допомагає розуміти глибший зміст гри, де спортивні дії тісно переплітаються з етичними нормами, соціальними моделями поведінки та ціннісними установками. Однією з ключових рис ціннісно-рольового аспекту є визнання значущості кожного гравця незалежно від його позиції на полі. У футбольній команді немає «другорядних» ролей – як воротар, так і нападник мають однакову

цінність у досягненні спільної мети. Це формує в учасників гри розуміння взаємоповаги, сприяє розвитку відчуття рівноправності й колективної відповідальності. Гравці вчаться цінувати внесок кожного – як голеадора, так і гравця, який віддав вирішальний пас або самовіддано зіграв у захисті. Важливим елементом цього аспекту є й розподіл соціальних ролей у межах команди. Окрім тактичних завдань, кожен гравець виконує ще й роль лідера, мотиваційного прикладу, миротворця чи аналітика в грі. Наприклад, капітан команди бере на себе не лише функції координації гри, а й роль морального авторитета, який здатен підтримати, згуртувати колектив або заспокоїти конфлікт. Інші гравці можуть виступати як «емоційні стабілізатори» або «двигуни мотивації», підтримуючи високий настрій команди навіть у складні моменти.

Рис.1.4. Етапи покрокового інтегрування ціннісно-рольового підходу у командну гру у футболі (Сформовано авторами)

На нашу думку, особливу увагу варто звернути на роль лідера в межах ціннісно-рольового підходу. Лідер у футбольній команді – це не лише капітан чи найдосвідченіший гравець, а й особа, яка задає тон колективному спілкуванню, визначає моральні стандарти та підтримує командний дух у складних ситуаціях. Його вплив ґрунтується не стільки на офіційному статусі, скільки на визнанні його цінностей і поведінкових установок іншими гравцями. Саме через лідера відбувається трансляція ключових норм та орієнтирів, що згуртовують команду. Можна стверджувати, що ефективність футбольної команди значною мірою залежить від того, наскільки її учасники готові не лише дотримуватись заданих ролей, а й розвивати їх відповідно до зміни умов гри, турнірного тиску,

міжособистісних відносин. Гнучкість у прийнятті нових ролей, здатність до рефлексії власної поведінки, підтримка інших гравців – усе це свідчить про високий рівень зрілості команди в контексті ціннісно-рольового підходу. Ціннісно-рольовий аспект у футболі також реалізується через формування почуття обов'язку та готовності до самопожертви заради команди. Гравець, який повертається в оборону після втрати м'яча, або той, хто блокує удар суперника, ризикуючи травмою, демонструє не лише спортивну майстерність, але й ціннісні орієнтири: відданість, жертвовність, колективізм. Такі дії стають прикладом для наслідування, особливо серед молоді, яка формує уявлення про чесну гру, відповідальність і служіння спільній меті.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Ціннісно-рольовий аспект є ключовим для розуміння психологічної взаємодії в командній грі футболу. Висока узгодженість цінностей гравців і їхніх функціональних ролей сприяє формуванню стабільного психологічного клімату, зменшенню стресу, згуртованості та мотивації. Формування ціннісно-рольової карти команди на основі аналітичних методів допомагає адаптувати нових членів, оптимізувати комунікацію під час напруги та підсилити діяльність формальних і неформальних лідерів. Цей підхід має практичне значення для тренерів, менеджерів клубів і спортивних психологів, оскільки інтерактивне узгодження ролей і цінностей стає джерелом внутрішньої синергії і команди, і її бренду. Ціннісно-рольовий підхід відкриває нові горизонти для виховної, соціальної та спортивної ефективності футболу як командного виду спорту.

Список використаних джерел:

1. Франков А. В. Футбол. Фактор. Харків. 2009. 192 с.
2. Шавала О. М. Групові та індивідуальні фізичні вправи для навчання техніці футболу: методичні рекомендації. Луцьк. 2019. 64 с.
3. Шинкарук О. А. Теорія і методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті: навч. посіб. Київ. 2013. 136 с.
4. Сидоренко В. К. Футбол: інтеграція командної стратегії і фізичної підготовки. Академія. Черкаси. 2018. 220 с.
5. Сичов Б. В. Критерії оцінки сучасної діяльності висококваліфікованих футболістів. Слобожан. наук.-спорт. вісн. (5). 2002. 87–9.
6. Васьков Ю. В, Пашков І. М. Уроки футболу в загальноосвітній школі. Торсінг. Харків. 2003. 224 с.
7. Віхров К. Л. Футбол у школі: навчально-методичний посібник. Комбі ЛТД. Київ. 2004. 256 с.
8. Вознюк Т. В. Основи теорії та методики спортивного тренування: навчальний посібник. ФОП Корзун ДЮ. Вінниця. 2016. 240 с.
9. Криштанович С. В. Праксеологічне спрямування у формування професійної компетентності спортивних менеджерів. В: Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., Баку; Ужгород; Дрогобич; 2017, с. 208–9.
10. Лещенко Р. О. Впровадження інноваційних методик у підготовці футболістів: компетентнісний аспект. Академія спорту. Київ. 2020. 280 с.
11. Лизогуб В. С, Пустовалов В. О, Гречуха С. В, Шпанюк В. В. Реалізація відбору футболістів високої кваліфікації за показниками біоенергетичного метаболізму. Спортивний вісник Придніпров'я. (3). 201872–77.
12. Костюкевич В. М. Футбол: навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання. ВАТ «Віноблдрукарня». Вінниця. 1997. 260 с.

13. Саутов Р. Т., Тищенко В. О. Інтегрована методика тренування для розвитку технічних і тактичних навичок футболістів на етапі попередньої базової підготовки. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова. Київ. 2024. Вип. 12 (185). С. 169–175.
14. Козіна Ж. Л., Поярков Ю. М., Церковна О. В., Воробйова В. О. Спортивні ігри: навчальний посібник. Т. 2: Основи окремих видів спортивних ігор: баскетбол, волейбол. Точка. Харків. 2010. 228 с.
15. Коробейніков Г., Приступа Є., Коробейнікова Л., Бріскін Ю. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті: монографія. ЛДУФК. Львів. 2013. 312 с.
16. Карпа І., Лапичак І., Кузь Т., & Федюк А. Показники виконання різновидів атак кваліфікованих команд у футзалі. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Київ. Серія 15, (8(181), 2024. 100-104.

References:

1. Frankov A. V. (2009) Futbol. [Football] Faktor. Kharkiv. 192 s.
2. Shavala O. M. (2019) Hrupovi ta individual'ni fizychni vpravy dlya navchannya tekhnitsi futbolu: metodychni rekomendatsiyi [Group and individual physical exercises for teaching football technique: methodological recommendations]. Luts'k. 64 s
3. Shynkaruk O. A. (2013) Teoriya i metodyka pidhotovky sport·smeniv: upravlinnya, kontrol', vidbir, modelyuvannya ta prohnozuvannya v olimpiys'komu sporti [Theory and methods of training athletes: management, control, selection, modeling and forecasting in Olympic sports]: navch. posib. Kyiv. 136 s
4. Sydorenko V. K. (2018) Futbol: intehratsiya komandnoyi stratehiyi i fizychnoyi pidhotovky [Football: integration of team strategy and physical training]. Akademiya. Cherkasy. 220 s.
5. Sychov B. V. (2002) Kryteriyi otsinky suchasnoyi diyal'nosti vysokokvalifikovanykh futbolistiv [Criteria for evaluating the modern activities of highly qualified football players]. Slobozhan. nauk.-sport. visn. (5). 87–9
6. Vas'kov YU. V, Pashkov I. M. (2003) Uroky futbolu v zahal'noosvitniy shkoli [Football lessons in a secondary school]. Torsinh. Kharkiv. 224 s
7. Vikhrov K. L. (2004) Futbol u shkoli: navchal'no-metodychnyy posibnyk [Football at school: a teaching and methodological manual.]. Kombi LTD. Kyiv. 256 s
8. Voznyuk T. V. (2016) Osnovy teorii ta metodyky sportyvnoho trenuvannya [Fundamentals of the theory and methods of sports training]: navchal'nyy posibnyk. FOP Korzun DYU. Vinnytsya. 240 s.
9. Kryshtanovych S. V. (2017) Prakseolohichne spryamuvannya u formuvannya profesiynoyi kompetentnosti sportyvnykh menedzheriv [Praxeological direction in the formation of professional competence of sports managers]. V: Fundamental'ni ta prykladni doslidzhennya: suchasni naukovo-praktychni rishennya i pidkhody. Materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf., Baku; Uzhhorod; Drohobych; s. 208–9.
10. Leshchenko R. O. (2020) Vprovadzhennya innovatsiynykh metodyk u pidhotovtsi futbolistiv: kompetentnisnyy aspekt [Introduction of innovative methods in the training of football players: a competency aspect.]. Akademiya sportu. Kyiv. 280 s.
11. Lyzohub V. S., Pustovalov V. O., Hrechukha S. V., Shpanyuk V. V. (2018) Realizatsiya vidboru futbolistiv vysokoyi kvalifikatsiyi za pokaznykamy bioenerhetychnoho metabolizmu [Implementation of the selection of highly qualified football players based on bioenergetic metabolism indicators]. Sportyvnyy visnyk Prydniprov'ya. (3). 72–77.
12. Kostyukevych V. M. (1997) Futbol: navchal'nyy posibnyk dlya studentiv fakul'tetiv fizychnoho vykhovannya [Football: a textbook for students of physical education faculties.]. VAT «Vinobldrukarnya». Vinnytsya. 260 s.
13. Sautov R. T., Tyshchenko V. O. (2024) Intehrovana metodyka trenuvannya dlya rozvytku tekhnichnykh i taktychnykh navychok futbolistiv na etapi poperedn'oyi bazovoyi pidhotovky [Integrated training methodology for the development of technical and tactical skills of football

- players at the stage of preliminary basic training]. *Naukovyy chasopys Ukrayins'koho derzhavnoho universytetu imeni Mykhayla Drahomanova. Seriya 15 : Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport). Vyd-vo UDU imeni Mykhayla Drahomanova. Kyiv. Vyp. 12 (185). S. 169–175.*
14. Kozina ZH. L., Poyarkov YU. M., Tserkovna O. V., Vorobyova V. O. (2010) *Sportyvni ihry [ports games]: navchal'nyy posibnyk. T. 2: Osnovy okremykh vydiv sportyvnykh ihor: basketbol, voleybol. Tochka. Kharkiv. 228 s.*
  15. Korobeynikov H, Prystupa YE, Korobeynikova L, Briskin YU. (2013) *Otsinyuvannya psykhofiziolohichnykh staniv u sporti [Assessment of psychophysiological states in sports]: monohrafiya. LDUFK. L'viv. 312 s.*
  16. Karpa I., Lapychak I., Kuz' T., & Fedyuk A. (2024) *Pokaznyky vykonannya riznovydiv atak kvalifikovanykh komand u futzali [Performance indicators of types of attacks of qualified teams in futsal]. Naukovyy chasopys Ukrayins'koho derzhavnoho universytetu imeni Mykhayla Drahomanova. Kyiv. Seriya 15, (8(181), 100-104.*